

УДК 343.985:351.74

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.37>**Андрій Швець,**аспірант кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ІЗ НЕБЕЗПЕЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Актуальність статті полягає в тому, що кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним поведінням із небезпечними матеріалами, а саме у сфері обігу радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних матеріалів, належать до нових видів протиправної діяльності й полягають у застосуванні або погрозі застосування радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних матеріалів або забруднюючих пристроїв на їх основі для досягнення соціальних, економічних чи політичних цілей. Однією з категорій криміналістичної методики є спосіб учинення кримінальних правопорушень. У його основі покладена об'єктивна закономірність, відома з найдавніших часів як повторюваність образу дії при вчиненні протиправних діянь. Важливою якістю повторюваності є те, що вона властива тією чи іншою мірою способам дії одних і тих же осіб, що систематично вчиняють однорідні кримінальні правопорушення, а також різних, не пов'язаних між собою осіб, якщо виникає збіг детермінуючих чинників або правопорушник використовує чужий досвід. У статті доведено, що спосіб учинення злочину є найбільш інформативним елементом криміналістичної характеристики, і проведено наукову систематизацію найбільш поширених способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поведінням з небезпечними матеріалами, відповідно до предмета кримінального правопорушення, його кількісних і якісних ознак; особливостей обстановки, місця, часу вчинення кримінального правопорушення; можливості здійснення підготовчих дій; наявності в правопорушника професійних знань, його стосунку до сфери обігу небезпечних матеріалів, фізичного стану, психологічних особливостей, мети вчинення кримінального правопорушення, галузей обігу радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних матеріалів. З'ясовано, що інформація про спосіб учинення слугує основою для розробки криміналістичних характеристик цього виду кримінальних правопорушень; виявлення взаємозв'язку між структурними елементами криміналістичної характеристики (спосіб – особа правопорушника, спосіб – сліди, спосіб – предмети посягання тощо); побудови слідчих версій; планування досудового розслідування; розробки конструкції тактики проведення слідчих (розшукових) дій; розробки криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень.

Ключові слова: небезпечні матеріали, кримінальне правопорушення, криміналістична характеристика, спосіб учинення, розслідування.

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним поведінням із небезпечними матеріалами, а саме у сфері обігу радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних (далі – РХБЯ) матеріалів, належать до нових видів протиправної діяльності й полягають у застосуванні або погрозі застосування радіоактивних, хімічних, біологічних і ядерних матеріалів або забруднюючих пристроїв на їх основі для досягнення соціальних, економічних чи політичних цілей.

Однією з категорій криміналістичної методики є спосіб учинення кримінальних правопорушень. У його основі покладена об'єктивна закономірність, відома з найдавніших часів як повторюваність образу

дії при вчиненні протиправних діянь. Важливою якістю повторюваності є те, що вона властива тією чи іншою мірою способам дії одних і тих же осіб, що систематично вчиняють однорідні кримінальні правопорушення, а також різних, не пов'язаних між собою осіб, якщо виникає збіг детермінуючих чинників або правопорушник використовує чужий досвід. Вивчення способу вчинення конкретного кримінально-протиправного посягання є надзвичайно важливим, з огляду на те що суд, постановляючи вирок, індивідуалізує покарання, урахувавши спосіб учинення кримінального правопорушення, який характеризує подію кримінального правопорушення. Спосіб учинення кримінального правопорушення – один із центральних еле-

ментів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, який дає найбільший обсяг криміналістичної інформації, що дає змогу зорієнтуватися слідчому в події кримінального правопорушення та визначити оптимальні методи його розслідування.

Саме через спосіб передусім виражаються дії правопорушника відносно навколишнього середовища. До того ж спосіб учинення кримінального правопорушення породжує тільки йому подібні зміни в навколишній обстановці.

Теоретичним підґрунтям статті є праці вітчизняних і зарубіжних учених із криміналістики, кримінального процесу, судової експертизи а саме: В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Д. Берназа, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченка, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, В.В. Лисенка, В.К. Лисиченка, Є.Д. Лук'янчикова, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, М.В. Салтевського, О.В. Таран, В.В. Тіщенко, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька та ін. В умовах реалізації чинного Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України окремими аспектам розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами, приділено увагу в роботах О.О. Мілевського, О.В. Маслюка. Водночас сьогодні існує потреба в науковій систематизації способів учинення таких кримінальних правопорушень.

З огляду на наведене **метою статті** є систематизація найбільш поширених способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами.

Виклад основного матеріалу. Невипадково М.П. Яблоков зазначав, що спосіб учинення – це система, що об'єктивно та суб'єктивно обумовлює поведінку суб'єкта до й під час учинення ним кримінального правопорушення [1, с. 46–53]. Виявлені сліди за допомогою криміналістичних прийомів і засобів дають змогу отримати уявлення про сутність події, своєрідність злочинної поведінки правопорушника, його окремі особисті характеристики. Безпосередньо інформація про спосіб учинення кримінального правопорушення використовується для встановлення кола осіб, причетних до кримінального правопорушення, виявлення конкретного суб'єкта правопорушення й визначення шляхів і засобів розшуку правопорушників [2, с. 45–46].

Інформація про спосіб учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами, слугує основою для:

1) розробки криміналістичних характеристик цього виду кримінальних правопорушень;

2) виявлення взаємозв'язку між структурними елементами криміналістичної характеристики (спосіб – особа правопорушника, спосіб – сліди, спосіб – предмети посягання тощо);

3) побудови слідчих версій;

4) планування досудового розслідування;

5) розробки конструкції тактики проведення слідчих (розшукових) дій (СРД);

6) розробки криміналістичної профілактики кримінальних правопорушень [3; 4].

Варто додати, що в криміналістичному аспекті спосіб учинення кримінальних правопорушень охоплює безліч ознак, що не мають кримінально-правового значення, але відіграють важливу роль для пошуку слідів і встановлення ознак кримінального правопорушення.

Більш того, необхідно зазначити, що на спосіб учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами, суттєвий вплив мають обставини, що характеризують предмет злочинного посягання, так як у кожному конкретному кримінальному правопорушенні у сфері незаконного поводження з небезпечними матеріалами він може бути різний і, відповідно, мати свої особливості.

Наприклад:

– у разі вчинення незаконного поводження з радіоактивними матеріалами (ст. 265 Кримінального кодексу (далі – КК) України) предметом кримінального правопорушення є радіоактивні матеріали, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці, виробі чи в іншому вигляді. До них належать джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини, ядерні матеріали, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці, виробі чи в іншому вигляді;

– у разі незаконного виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 265¹ КК України), предметом кримінального правопорушення є ядерний вибуховий пристрій, пристрій, що розсіює радіоактивний матеріал, або пристрій, який випромінює радіацію;

– при незаконному виробництві, виготовленні, придбанні, перевезенні, пересиланні, зберіганні з метою збуту або збуті отруйних чи сильнодіючих речовин або

отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України) предметом кримінального правопорушення є отруйні та сильнодіючі речовини, які не є наркотичними засобами або психотропними речовинами чи їх аналогами, отруйні й сильнодіючі лікарські засоби, а також обладнання, призначене для виробництва чи виготовлення таких речовин і засобів;

– у разі порушення правил поведіння з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326 КК України) предметом кримінального правопорушення є мікробіологічні агенти, інші біологічні агенти й токсини [5, с. 615–616].

Як результат належність речовин до категорії небезпечних матеріалів зовсім не означає їх однотипність, що, власне, зумовлює необхідність виділення та дослідження типових способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поведінням із небезпечними матеріалами.

На необхідність детального дослідження способів учинення будь-якого кримінального правопорушення прямо вказано й у ст. 91 КПК України як на обставину, що встановлюється при доведенні події кримінального правопорушення, у тому числі й при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням РХБЯ матеріалів [6].

Варто розрізнити спосіб учинення кримінального правопорушення як елемент предмету доведення та як елемент криміналістичної характеристики. Так, спосіб учинення кримінального правопорушення входить у предмет доведення, тому що є основним компонентом об'єктивної сторони кримінального правопорушення: зіставляючи характер дій (бездіяльності) особи з кримінальним законом, слідчий і суд визначають, чи є в цьому діянні ознаки кримінального правопорушення, чи містять дії винного обтяжливі та пом'якшувальні його відповідальність обставини тощо [7, с. 85].

Установлення способу вчинення незаконного поведіння з радіоактивними матеріалами, незаконного виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію, незаконного виробництва, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збуту отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, порушення правил поведіння з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами є основною для висунення оперативно-розшукових і слідчих версій і розробки окремих тактичних прийомів,

які застосовують підрозділи по боротьбі із цими видами кримінальних правопорушень. Це дає змогу сконцентрувати необхідні сили й засоби в місцях імовірного вчинення незаконного поведіння з небезпечними матеріалами, забезпечити ефективне оперативне обслуговування найбільш криміногенних об'єктів [8, с. 12].

Для кримінального правопорушення, передбаченого ст. 265 КК України (Незаконне поведіння з радіоактивними матеріалами), характерними способами вчинення є придбання, носіння, зберігання, використання, передача, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу.

Незаконне придбання радіоактивних матеріалів передбачає умисні дії, пов'язані з їх набуттям (крім викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем), у супереч передбаченому законом порядку, у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунка, на відшкодування боргу, плати за виконану роботу чи надані послуги, позики тощо.

Незаконне носіння радіоактивних матеріалів включає умисні, учинені без передбаченого законом дозволу дії з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (у руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо.)

Незаконне зберігання радіоактивних матеріалів передбачає умисні дії, що полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу чи з простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів (джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні речовини, ядерні матеріали), що перебуває не при особі, а в обраному нею місці. Це може бути квартира, приватний будинок, підсобне приміщення, прибудинкова територія, гараж тощо. При цьому відповідальність настає незалежно від тривалості, способів (таємно чи відкрито) і місця зберігання. З огляду на слідчу практику, у домашніх умовах часто використовують радіоактивний матеріал ^{226}Ra (радій-226) у хімічних досліджах та експериментах, який потім збувають з метою незаконного збагачення.

Використання радіоактивних матеріалів полягає в отриманні їх корисних властивостей, застосуванні як джерела іонізуючого випромінювання.

Передача радіоактивних матеріалів охоплює як оплатне, так і безоплатне їх вручення постійно чи тимчасово іншій особі. Вибір способу залежить від місця вчинення незаконного діяння:

– у людному місці, на вулиці, на ринку передача може здійснюватися як одноособово, так і групою осіб з розподілом ролей між ними («продавець», «контролер», «охоронець» тощо), що перебувають у різних місцях і виконують заздалегідь обумовлені дії; передачу можуть здійснювати жінки під прикриттям торгівлі товарами господарського призначення тощо. У такому разі насамперед необхідне спостереження за обстановкою, установлення всіх учасників кримінального правопорушення та їх функцій, а при нагоді й фіксація спостережень за допомогою відеокамери;

– у приміщенні за місцем свого проживання постійний або умовний власник, хоч і незаконний, «працює» переважно поодиночці, дотримуючись конспірації та маючи вже сформоване коло «покупців»; там же він зберігає різного роду радіоактивні матеріали.

Видозмінення радіоактивних матеріалів передбачає перетворення їх з одного виду в інший. Маються на увазі зміна агрегатного стану (з твердого на рідкий чи газоподібний) чи концентрації (збагачення) радіоактивних матеріалів; хімічні реакції з такими матеріалами, унаслідок чого змінюється їх хімічна формула; ядерні реакції, які призводять до переходу радіоактивної речовини в інший вид за складом елементів.

Знищення радіоактивних матеріалів – приведення їх до стану, коли вони не можуть використовуватися за цільовим призначенням, унаслідок хімічних перетворень, механічних ушкоджень, фізичних змін, зокрема на ядерному рівні.

Розпилення радіоактивних матеріалів передбачає дії з їх розпорошення дрібними частками в багатьох місцях, що призводить до зниження їх концентрації й втрати радіаційних можливостей. При цьому відбувається зменшення інтенсивності випромінювання до меж, коли матеріали не можна використовувати за призначенням.

Розпилення здійснюється шляхом випуску радіоактивних газів в атмосферу, виливання рідких радіоактивних матеріалів у водні об'єкти, розсипання порошку над поверхнею, змішування радіоактивних матеріалів з комунальними чи виробничими відходами, додавання їх у сировину, з якої продукуються вироби, тощо.

Руїнування радіоактивних матеріалів – один із головних способів приведення їх до непридатного стану, що полягає насамперед

у фізичних змінах – механічних пошкодженнях захисних оболонок джерел іонізуючого випромінювання, збірок ядерних тепловиділяючих елементів тощо.

Однак варто мати на увазі, що наявність радіоактивної властивості в якогось матеріалу й можливість його використання для виготовлення ядерного вибухового пристрою – різні речі [9, с. 28].

Так, на думку спеціалістів, непромислове напрацювання (виготовлення) ядерних збройних матеріалів з радіоактивних компонентів, таких як ізотопи U-235 і Pu-239, у кількості, необхідній терористам для створення ядерного вибухового заряду, практично неможливе [10]. Не підходить для цієї мети й слабо збагачений уран з топливних елементів ядерних реакторів, а також зразки радіоізотопної продукції, яка використовується в ядерній медицині та промисловості. Попри це, існує чорний ринок, який у змозі забезпечити поставки практично всіх радіоактивних матеріалів і компонентів для їх виготовлення в обхід чинних регламентів [11, с. 53].

Для незаконного виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 265¹ КК України), теж властивий спосіб учинення кримінального правопорушення, який передбачає умисні дії всупереч установленого законом порядку щодо створення чи перероблення цих предметів, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Мова йде про виготовлення таких матеріалів поза спеціалізованими підприємствами в умовах підпільних лабораторій.

Зауважимо, що, незважаючи на можливість застосування різних ізотопів подільних матеріалів для виготовлення ядерного вибухового пристрою, практичне застосування знайшли в основному лише ізотопи урану-235 і плутонію-239. Викликано це насамперед результатом відносної доступності й простоти отримання цих матеріалів [12, с. 26].

Криміналістичне дослідження способів учинення незаконних діянь з отруйними та сильнодіючими речовинами або отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами має бути спрямовано на з'ясування найпоширеніших прийомів, що використовують правопорушники при вчиненні тих чи інших кримінально-протиправних діянь.

При незаконному виробництві, виготовленні, придбанні, перевезенні, пересиланні, зберіганні з метою збуту або збуті отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ч. 1 ст. 321 КК України) спосіб учинення

безпосередньо виплаває з назви цієї кримінально-правової норми й може бути реалізований через виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання та збут отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також через учинення таких дій щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення зазначених речовин чи засобів.

До незаконного способу вчинення цього кримінального правопорушення необхідно зарахувати будь-які із зазначених дій, що вчинені без реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії) у випадках, коли такий дозвіл (ліцензія) є обов'язковими. При цьому для незаконного виробництва будуть характерні всі дії, пов'язані із серійним одержанням отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Серійне одержання зазначених засобів або речовин означає їх виготовлення серіями, за певним стандартом (нормою, зразком, мірилом), тобто вони є типовим виробом, що має відповідати певним вимогам щодо якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, форм і розмірів, у тому числі вимогам фармацевтичного підприємства. Тобто йдеться про промисловий спосіб виготовлення цих засобів і речовин.

Діяння, окреслені в ч. 2 ст. 321 КК України, можуть бути реалізовані шляхом порушення встановлених правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або порушення таких правил щодо отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

У ході дослідження ми встановили типові способи виведення отруйних і сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів із законного обігу:

1. Виробництво отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів в умовах «уявної законності», тобто на підприємствах, що мають спеціальний дозвіл і працюють із зазначеними речовинами та засобами на законних підставах, але виробляють їх понад дозволені обсяги з додатково придбаної сировини, без відповідного оформлення, обліку, з метою виведення із законного обігу й використання в подальшому в кримінально-протиправній діяльності. Може здійснюватися особами (або групою осіб за попередньою змовою), які керують зазначеними вище підприємствами, відповідають одночасно за придбання сиро-

вини, її використання, виробництво продукції та її подальшу реалізацію. У результаті відбувається виробництво в завищених обсягах, із «дублюванням» номерів партій, складанням підроблених документів, їх дублікатів або взагалі без них (підпільно-цехова діяльність).

2. Розкрадання отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів на підприємствах, установах, де вони виготовляються особами, які безпосередньо задіяні в процесі виробництва, зберігання, обліку, відпуску таких речовин, наприклад, керівниками окремих виробничих ділянок, цехів, лабораторій (як з відома та за сприяння керівництва, так і без нього).

3. Розкрадання отруйних і сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів в установах, організаціях, де вони зберігаються, використовуються, реалізуються, транспортуються:

а) працівниками складів, баз, переробних промислових чи сільськогосподарських підприємств, різних установ та організацій тощо, наприклад, фармацевтичними працівниками, які здійснюють отримання, зберігання, облік і відпуск отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, шляхом не проведення оприбуткування (повного або часткового) указаних лікарських засобів (чи інших отруйних, сильнодіючих речовин), що надійшли для реалізації (зберігання, переробки тощо), з подальшим відпуском «з-під прилавку», поза касою й без будь-якого обліку; відпуску оприбуткованих отруйних, сильнодіючих речовин із подальшою фальсифікацією обліково-реєстраційних документів (наприклад, при відпуску лікарських засобів, що підлягають предметно-кількісному обліку) або без фальсифікації документів (наприклад, при відпуску лікарських засобів, що не підлягають предметно-кількісному обліку, без пред'явлення рецепту лікаря); відпуску отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, що зараховані рішенням компетентних органів до відходів і підлягають утилізації або знищенню (неякісних, фальсифікованих, незареєстрованих, з терміном придатності, що вийшов тощо) зі складанням фіктивних актів про їх знищення; розкрадання зазначених речовин з баз, складів тощо, де вони зберігаються, які вчиняються їх працівниками з подальшою фальсифікацією документів щодо їх обліку або без такої.

4. Придбання, отримання отруйних і сильнодіючих лікарських засобів в аптеках за підробленими рецептами. Такий спосіб може мати декілька форм залежно від обсягу дій з підробки рецепту:

– виготовлення бланка, занесення до нього всіх відомостей, оформлення згідно з вимогами, що до нього висуваються (дотримання форми виписування, виконання підпису лікаря й печатки);

– унесення змін у справжній рецепт: дописування назви лікарського засобу або зміна прописаної кількості, зазначеної форми випуску лікарського засобу, його дозування, дати виписування рецепту, дописування спеціальних вказівок («Хронічно хворому», «За спеціальним призначенням», які, згідно з п. 12 Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів [12], надають право неодноразово придбавати отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби), придбання підробленого рецепту в інших осіб.

5. Незаконний збут отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів особами, які мають право на придбання таких засобів, для власних потреб (за медичними показаннями) або їхніми родичами.

Висновки

Отже, дослідження способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням з небезпечними матеріалами, як одного з головних елементів криміналістичної характеристики повною мірою відображають специфічні особливості досліджуваного виду кримінальних правопорушень, що, у свою чергу, сприяє виробленню методики досудового розслідування.

Отже, проведене дослідження теоретичного складника й аналіз практичної діяльності дають змогу дійти висновку, що у сфері, пов'язаній із незаконним поводженням із небезпечними матеріалами, існує різноманіття способів учинення кримінальних правопорушень. Зазвичай правоохоронці розслідують різні види порушення правил поводження з радіоактивними матеріалами та правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, пересилання, збуту отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, поєднаних із підробленням документів, а слідчо-судова практика дає мате-

ріал для аналізу й узагальнення способів, методів та інших обставин вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням РХБЯ матеріалів.

Список використаних джерел:

1. Яблоков Н.П. Информационные основы расследования и криминалистическая характеристика преступлений. Москва : БЕК, 1995. 245 с.
2. Яблоков Н.П. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. Москва, 1980. 396 с.
3. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В.В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.
4. Белкин Р.С. Курс криминалистики : учебное пособие. 3-е изд. Москва : ЮНИТА-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
8. Особливості розслідування злочинів у сфері обігу радіоактивних матеріалів : монографія / за ред. П.Д. Біленчука. Київ : ННПСК КНУВС, 2009. 88 с.
9. Маслюк О.В. Розслідування злочинів у сфері обігу радіоактивних матеріалів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 Київ, 2008. 232 с.
10. Папизук В.Н. Ядерний тероризм. *Фізична ядерна безпека* : матеріали 1-го Міжнародного форуму (Київ, 23–26 листоп. 2005 р.). URL: http://lexltd.com.ua/forum_2005_programma_3.html.
11. Орлов В.В. Незаконний обіг радіоактивних речовин. *Вісник МАГАТЕ*. 2004. № 46/1. С. 53–56.
12. Порядок відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів : Наказ МОЗ України від 19.07.2005 № 360. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0783-05#Text>.

Andrii Shvets. Ways of committing criminal offences associated with unlawful use of hazardous materials

The relevance of the article is that criminal offenses related to the illicit handling of hazardous materials, namely in the field of circulation of radioactive, chemical, biological and nuclear materials is a new type of illegal activity and is the use or threat of use of radioactive, chemical, biological and nuclear materials or contaminants based on them to achieve social, economic or political goals. One of the categories of forensic methodology is the method of committing criminal offenses. It is based on an objective law, known since ancient times as the recurrence of the act of committing illegal acts. An important quality of recidivism is that it is inherent to some extent in the ways of action of the same persons who systematically commit homogeneous

criminal offenses, as well as different, unrelated persons, if there is a coincidence of determinants or the offender uses someone else experience. The article proves that the method of committing a crime is the most informative element of forensic characteristics and scientifically systematizes the most common ways of committing criminal offenses related to illegal handling of hazardous materials in accordance with: the subject of the criminal offense, its quantitative and qualitative characteristics; features of the situation, place, time of commission of a criminal offense; opportunities for preparatory actions; the offender has professional knowledge, his attitude to the circulation of hazardous materials, physical condition, psychological characteristics, the purpose of the criminal offense of the circulation of radioactive, chemical, biological and nuclear materials. It was found that information on the method of commission is the basis for: development of forensic characteristics of this type of criminal offenses; identification of the relationship between the structural elements of the forensic characteristics (method – the identity of the offender, method – traces, method – objects of encroachment, etc.); construction of investigative versions; pre-trial investigation planning; development of a design of tactics of carrying out investigative (search) actions; development of forensic prevention of criminal offenses.

Key words: *dangerous materials, criminal offense, forensic characteristics, method of commission, investigation.*

